

len 'Acâ'ibü'l-büldân adlı eserin bu iki risâlesinden ibaret olduğu ifade edilmektedir. Fuat Sezgin, sözü edilen iki risâle- nin yazmalarından yapılan tıpkıbasımını *Mecmû' fi'l-coğrâfiyye* içinde yayımlamıştır (Frankfurt 1407/1987). 3. *el-Kaşîdetü's-Sâsâniyye*. Bizzat şair veya Seâlibî tarafından bu adla anılan kasidenin bir kısmı Seâlibî'nin *Yetimetü'd-dehr'i* içinde yer almıştır (III, 356-377). Muhammed Abdülmün'im Hafâcî, *Ebü Dülefa'bhârî min Yenbü'* adıyla bir eser yazmıştır (Riyad 1392/1972, 1393/1973, 1397/1977, 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Zeynelâbidîn el-Hâîrî el-Mâzenderânî), Beyrut 1988, s. 410, 413; Bediüzzaman el-Hemedânî, *Makâmât* (nşr. M. Mahmûd er-Râfîfî), Kahire, ts., s. 65-67; Seâlibî, *Yetimetü'd-dehr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1377/1957, III, 356-377; Şevkî Dayf, *eş-Şi'r ve tavâbi'uhû'ş-şabiyye 'alâ merri'l-üşûr*, Kahire 1977, s. 152-155; a.mlf., *Târihu'l-edeb*, V, 637-640; Zekî M. Hasan, *er-Rahhâletü'l-müslimün fi'l-üşûri'l-üştâ*, Beyrut 1981, s. 32-34; M. Abdülmün'im Hafâcî, *el-İslâm ve'l-hadâretü'l-insâniyye*, Beyrut 1982, s. 312 vd.; a.mlf., *Ebü Dülefa*, Riyad 1986; Abdurrahman Hamîde, *A'lâmü'l-coğrâfiyye'l-Arab ve muktefâfât min âsârihim*, Dimaşk 1416/1995, s. 234-242; Mahmûd İsmâ el-Meydânî, *A'lâm ve me'âtim 'Arabiyye ve İslâmiyye*, Dimaşk 1996, s. 87-94; Fuâd Kındîl, *Edebü'r-rihile*, Kahire 2002, s. 246-268; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Rihle ve'r-rahhâletü'l-müslimün*, Cidde, ts. (Dârü'l-beyânî'l-Arabî), s. 47-48; A. von Rohr-Sauer, "Des Abü Dulaf Bericht über seine Reise nach Türkistân, China und Indien", *OLZ*, XLV (1942), s. 240-242; V. Minorovsky, "La deuxième risâla d'Abü-Dulaf", *Oriens*, V (1952), s. 23-27; a.mlf., "Abü Dulaf", *El'* (ing.), I, 116; C. Brockelmann, "Mis'ar", *IA*, VIII, 363-364; J. H. Kramers, "Sâsân", a.e., X, 244; R. W. Bulliet, "Abü Dolaf al-Yanbü'i", *Elr.*, I, 271-272; İnâyettullah Rızâ, "Ebü Dülefa", *DMBİ*, V, 458-462.

İNCİ KOÇAK

el-MİSBÂH (المصباح)

Mutarrizî'nin
(ö. 610/1213)
Arap gramerine dair eseri
(bk. MUTARRİZÎ).

MİSBÂH (مصباح)

Dini, siyasi, edebî dergi.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra oluşan serbest ortamda neşir hayatına atılan dergilerdendir. 12 Eylül – 4 Kânunuevvel 1324 (25 Eylül – 17 Aralık 1908) tarihleri

arasında sekiz sayı çıkmıştır. İmtiyaz sahibi Emin Vedat, başyazarı Zeynelâbidîn-zâde Seyyid Mehmed Nesib Bey'dir. Haftalık olarak yayımlanan derginin 8. sayısı "asker kardeşlerimize hediye-i şitâiyye" ibaresiyle sunulan bir özel sayı olarak hazırlanmış ve bir aydan fazla bir gecikmeyle çıkmıştır. Başlangıçta sekiz sayfa olan derginin dördüncü ve beşinci sayıları on altı sayfa basılmıştır. Beşinci sayıda matbuat âleminde yaşanan mürettip krizinden dolayı yayımında gecikme olmasını önlemek amacıyla derginin tekrar sekiz sayfa halinde çıkarılacağı duyurulmuştur. *Misbâh*'ın sayfa numaraları devamlılık göstermekte ve özellikle kapak sayfalarında olmak üzere fotoğraf kullanıldığı görülmektedir.

Başlık altında kendini "dinden, felsefeden, edebiyattan, siyasiyattan bâhis Türkçe gazete" olarak tanımlayan derginin birinci sayısında yayımlanan Emin Vedat imzalı mukaddimede eski devir karanlık

bir tablo halinde ortaya konulduktan sonra II. Meşrutiyet haklarının geri alınma dönemi olarak yüceltilmiştir. Dinî bakışı ön planda tutan derginin mesleği, "dîn-i akdes" üzerine bina edilmiş kabul ettikleri hükümete bu yolda telkinde bulunmak şeklinde açıklanır. Devletin "dîn-i muaz-zamımız"la samimi bağlarına işaret edilerek bu çerçeve içinde kalmak şartıyla yazılacak makalelerin temel konuları terakkî, tekâmül, muşeret, dinî ve millî terbiye olarak belirlenir.

Misbâh'ın aynı dönemde yayımlanan *Sırât-ı Müstakîm* ve *Beyânülhak* gibi dergilerle ilgi alanları yanında yazar kadrosu bakımından da bazı ortak yönlerinin bulunduğu görülmektedir. Nitekim Mehmed Nesib, *Sırât-ı Müstakîm*'in üçüncü sayısında başladığı "İcâz-ı Kur'an" başlıklı yazılarına *Misbâh*'ta devam etmiştir. Dördüncü sayıda Ömer Tâlib imzalı bir yazıda ise *Beyânülhak*'ın 22 Eylül

№ ۱	نسخه ۲۰ پاره	تورم ۱
<p>سر محردی زين العابدين زاده ابوالفضل سيد محمد نسيب بك</p> <p>مكاتب شمدليک مطبوعه حثيه صاحب امتياز آله كوردقيدو</p> <p>مسلكتمز موافق آثار مع المؤنيدردج اولنور، اوليانلر اعاده ايديز</p>	<p>صاحب امتيازى امين و داد بك</p> <p>هر نوع خصوص ايون صاحب امتياز صراحت اولنور</p> <p>هالك عثايه بك هر طرفه آيون</p> <p>پر سنه لك ۴۰ غروش آنى ايلي ۲۵ .</p>	<p>دیندن ، فلسفیدن ، ادبیاتدن ، سیاسیاتدن باحت ترکیه ختهدر</p>
۱۳۲۴	۱۲ ایلول سنه ۱۳۲۴	۲۹ شبان سنه ۱۳۲۴
<p>شرائط ایمانی منری جامع اولان آنت جهل شرفمنده (والدیتى لفظایدن طوبیلتیلری: برکتوبوایمیراند)میوت تحریرات ویا مکتوب) جهنسی یازارکن تجزیریند ایدیلوبلار: قهله کوندریللری، ولی عهد سلطنت رشاد ائدی حضرتنریک آفتسک حریره اعدا ریندن مطرود اون اوج یاشارندنکی اولغله اعدادی مکتبته مخصوص الیه رسیمه اشتراسی یازارلری یایدیندن طولای طرابلس غریبه قناییدن یته اون اوج یاشینده اولوروی ، قسیم حریره سیلریک تیوتندن نانی سیاهانه اشکنجهلر، عرض اییدلان قناکاران امق، بز هب بتون سمیستیزه ، ووجزه تعقیب ایدرک . اونرک بز ایجون هر ساعت کیریکلری اولولردن هیچ برسی بز انظارمندن دور اولماز . هب قن آغلارقد ماهم طوبلاردق، مستیلر یزی هیچ برسر نریک اشراک ایستیرم نریک بز یایدردقاری هر ایشک بزله تمسده بوئیوق سایبر صایر دوکولیکلری کندیلری ده کوردردی، اطوار جدیدتوروا منزه چیلشک ایشلاق ایده میوب سیندنن اوتنرده کورده کیریمینتوروی. مکتبیریزی برهانه ایله سلاستیردیلر، کتابلرییزی بر اشته ایله یاقدریدیلر .</p>	<p>ملکترکشوراستنده، بوراستنده، ایشوشلره تودیع ایله تخلیه اییدین، ملکترکشور . قریه آرتق سایلیبجق درجدهد نکتر ایش ایدی . هر کون بکون نوسدن - او جلاد یا مائترک بیباقلری ، الفاء، فیالمالری ، اشاقلری، احراقاری ایله - نیکلرجه خلق، خریتورولر طرح اولتیوردی . بر طرفنده قید وخیم ضرورت، قوس یاقیدن دهشتلی برمقدارینک قوه تولیدیمسی عمو اییدیوردی . تنافس قوسی بحران حالی ایش ایدی . دیگر طرفنده برونک عظیم، اون ملکترکشور شیرتیت سیریمسته قاری - دهکدار عزیزلریه سیریلان طوبیلتیلردن - خلوات مانه و اصلاحلری آتایان برجهل احرارده زوالی و ظلملری . بیچاره وطنداشلیق اوزاقدن کورده، کتایجون آیین آیین غریبتاره جان آتیوردی . الحاصل ملکترکشورده سولیمین دیلر ، ایشینمز قولانلر ، کورمن کوزلر ، طوبیز اقره صاحب کی کورینان بز صابرین قائلش ایک . فقط هب ایشیتیرک ، هریشی کوردورک، قلیزده هریشی تکرار اییدوک اوجیلارده کوزلریمن ایشدیکه لسان حال ایله مظهرت یته بزده قلهجیق آغلادیر ، لشت او قوردو .</p>	<p>مقدمه جهنمک معلومیدر که برخی مجلس میوتانک برطاق دسالی ایله طایفمنده مساعده سنیه استحصال ایدیلوب شهید حریت مدحت ایشانک سر مقطوعی کورمکنده لسکون غیظ وشتت ایله کنن سوکره عموندیرم وعونسی ملک اوسته برکابوس بلاکی چوکش ایدی . ملکک طوبیلتی الشریفه ایشانک ایشانکی حرکت قیلیق، کوردهجک کوزلردن حقایق ستر ایشک دوشونهجک دماغلری تقدیردن ناجز برحال عطلانده بوئدیبرقم ایجون نال دوشونامشلساری ؟ اونرک وروکوه قدر غفلتینک امتساق و مطالم عملهدن ملت مظلمه اوززندده تطبیق ایشدکلی برشی قالمش ایدی . شویهده ظلم ایدرلری ؟ کی خاطره وارد اولان برجاتیک اشکال تمسده سی ، کله معلول ییدلر . آتالی برکنجک، کاه بیش اوند اولادلی بریدک اوززندده تطبیق اییدین کوزیلوئوه ایشیدیلوردی . یقلیدق خاتلر، عمو اولاندق ماهلر ، تسلط اییدلک ناموس وهرضار، غضب اولاندق خاتلر ، ایشق اوشاعتت چیلرک کندی خاتلری ، ماهلری، حقاری ایدی .</p>

Misbâh'ın
1. sayısının
ilk sayfası

MİSBÂH

1324'te (5 Ekim 1908) yayın hayatına atılışı coşkulu ifadelerle haber verilmiştir.

Dergide imzasına en çok rastlanan Mehmed Nesib "İcâz-ı Kur'ân" dışında "Hikmet-i Edyân", "Esrâr-ı Sıyâm", "Ve yes'elüneke ..." gibi başlıklar taşıyan seri yazılar yazmıştır. Bunlardan biri de çevireni olarak görüldüğü, dinin medeniyete aykırı olduğunu iddia edenlere cevap niteliği taşıyan "Din ve Medeniyet"tir. Diğer yazıları yanında Mehmed Nesib, dördüncü sayıda yayımlanan "Tebrik ve İntikad" adlı makalesinde *Beyânülhakk*'in çıkışını tebrik ettikten sonra bu derginin ikinci sayısında "Üç İlähe" başlığıyla çıkan bir şiiri özellikle bu ifadeden dolayı sert bir dille eleştirmektedir.

"Hukuk Dersleri" üst başlığını taşıyan "Hey'et-i Adûl" adlı yazılarında Emin Vedat, Matbuat Cemiyeti'nce yayımlanan programdaki matbuat suçlarının mahkemelerde değil kurulacak bir "hey'et-i adûl" tarafından yargılanması teklifi üzerinde durmaktadır. Bu serideki yazılarına "Matbuatta Tahdîdât", "Zem ve Kadh", "Hürriyet", "Teşebbüs-i Şahsî" ve "Merkezîyet" bölümleriyle devam etmiştir. Ayrıca Sultan V. Murad'ın şehzadesi Selâhaddin Efendi ile Çırağan Sarayı'nda gerçekleştirdiği, şehzade ve babasının göz altı yıllarına temas eden dikkat çekici bir röportaj neşretmiştir (nr. 7, s. 65-66). *Misbâh*'ta Mûsâ Kâzım'ın ve devrin tanınmış meşâyhinden Abdülaziz Mecdi'nin de (Tolun) ikişer yazısı ile Abdülaziz Mecdi'nin iki şiiri yayımlanmıştır. Bedüzzaman Kürdî Molla Said'in (Nursi) "Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır" başlıklı iki sayı devam eden yazısı, İkinci Meşrutîyet'in ilk günlerinde İstanbul ve Selânik'te irticâlen söylediği bir nutkun yazılı hale getirdiği şeklidir (nr. 2, s. 11).

Resimli Gazete'den alınmış olan Mahmud Esad imzalı "Hukûk-ı Düvel İlminin Tarihi", "Hukûk-ı Düvel-i Umûmiyyenin Esası" başlıklı seri yazılarla imzasız yayımlanan "Fıkıh-ı İslâm" da dergide belirtilmesi gereken yazılardandır. Abdullah Esad, Cezâyir-i Bahr-i Sefid Müstantiki Niyazi, Ankara İstinaf Ceza Mahkemesi reisi Ömer Lutfi, Balıkesir'de Yazıcızâde Muharrem Hüsnü, Florinalı Nâzım ve Fudâ Şükrü dergide yer alan diğer isimlerdendir. Derginin "Kısm-ı Edebî" bölümünde en fazla şiirlerine rastlanan, Meclis-i Kebîr-i Maarif Dâire-i İlmiyye Kalemî Hulefâsından Selâhaddin imzasından başka Ahmed Remzî-i Mevlevî (Akyürek), Halil Edib ve Muhyiddin Bey daha çok dinî içe-

rikli şiirler yazmışlardır. Iraklı şair Cemil Sıdkî ez-Zehâvî'nin Arapça şiirleri de dergide yayımlanmıştır.

Siyasi bakımdan taraf olarak zaman zaman İttihat ve Terakkî'yi desteklediğini belli eden derginin üçüncü sayısında Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti Siyasî Programı'na yer verilmiş, birinci sayının son sayfasında "Gazetemizin Balıkesir Ahalisine Hitabı" başlıklı yazıyla yapılacak seçimlerde halk yönlendirilmek istenmiştir. Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin çıkardığı *Neyyir-i Hakikat* gazetesinden aktarılan Bahâeddin imzalı "Ali Suâvî" başlıklı yazıda Ahmed Midhat Efendi'ye karşı Ali Suâvî savunulmaktadır. On altı sayfa olarak çıkan sekizinci sayının sunuş yazısında bu özel sayının gelirinin askerlere bağışlanacağı, bu sayıdan itibaren edebiyat ve fenle ilgili yarışmalar düzenleneceği belirtilmiştir. Ancak bir daha çıkmadığı anlaşılan derginin İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) ve Hakkı Tarık Us kütüphaneleriyle Millî Kütüphane'de tam koleksiyonu bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Duman, *Katalog*, s. 268, 305; "Misbah", *TDEA*, VI, 379.

ÂLİM KAHRAMAN

MİSBÂHU'z-ZÜCÂCE

(مصباح الزجاجة)

Ahmed b. Ebû Bekir el-Bûsîrî
(ö. 840/1436)
tarafından yazılan
Sünen-i İbn Mâce zevâidi
(bk. es-SÜNEN).

MİSİS

Çukurova'da tarihî bir şehir.

Ceyhan nehrinin sağ kıyısında Adana'ya 27 km. uzaklıkta kurulan şehrin adı Eskiçağ kaynaklarında Mopsuestia, Bizans ve Haçlı kaynaklarında Mopsuesta, Mamistra (Mampsista, Mamista, Malmistra) şeklinde geçer. Şehir Süryânîce'de Masista, Arapça'da Massisa (Masisa), Türkçe'de Misis olarak adlandırılır. Mopsuestia ve Külek Boğazı'ndaki Mopsukhrene şehirlerinin efsanevî bir şahsiyet olan Mopsos adındaki kâhin tarafından kurulduğu rivayet edilir (Erhat, s. 227). Hıristiyanlığın Anadolu'ya yayılmasından sonra dinî bir merkez haline gelen Mopsuestia özellikle piskopos Theodoros vasıtası ile tanınmıştır. 550 yılı Haziranında Bizans İmparatoru Iustinianos zamanında burada bir

konsil toplanmış, ardından şehir Mopsuestia adıyla anılmaya başlanmıştır. V. (XI.) yüzyıl Bizans kaynaklarında ise şehrin adı Mamista olarak kaydedilmektedir.

Bizans İmparatoru Herakleios, Suriye'yi tahliye etmek zorunda kalınca müsülman Araplar'ın Anadolu'ya yaptığı akınları önlemek ve arada tampon bir bölge oluşturmak amacıyla Antakya ile Misis arasındaki bütün kaleleri yıkarak halkını sürgün etti (Belâzürî, s. 234). Bizans'ın bu çabasına rağmen Araplar Emevîler zamanında Misis'e geldiler, hatta akınlarını Malatya'ya kadar uzattılar; ancak Misis-Malatya arasındaki bu toprakları Merdeî akınları yüzünden iskân edemediler. Belâzürî, Tarsus ve Misis şehirlerinin Ebû Ubeyde b. Cerrâh veya onun kumandanlarından Meysere b. Mesrûk tarafından ele geçirildiğini kaydeder (*a.g.e.*, s. 235).

Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân zamanında İslâm dünyasındaki iç karışıklıklardan faydalanan Bizans İmparatoru IV. Konstantinos'un 685 yılında yeniden Bizans topraklarına kattığı Misis 84'te (703) Abdülmelik'in oğlu Abdullah tarafından geri alındı. İç kalesi eski temelleri üzerinde tekrar inşa edildi. Abdullah ertesi yıl kaleye 300 muharip yerleştirdi, Tellülhısn'da bir cami yaptırdı (İbnü'l-Esîr, IV, 500). Mesleme b. Abdülmelik 87'de (706) Misis'e bağlı Sûsene'ye bir akın düzenleyerek birçok kişiyi öldürttü. Abdülmelik döneminde özellikle kış aylarında Misis'te Antakya kuvvetlerine mensup 1500-2000 kişilik bir birlik bulundurulmakta idi (Belâzürî, s. 236).

Rumlar'ın Misis halkını sık sık muhasara etmesine öfkelenen Ömer b. Abdülaziz Antakya-Misis arasında bulunan kaleleri yıktırmak istedi. Ancak halkın bu durumda Antakya dışında düşmana karşı koyacak bir engel kalmayacağını söylemesi üzerine bundan vazgeçildi. Ömer b. Abdülaziz şehrin dış mahallesi olan Keferbeyya'da bir cami ve bir sarnıç yaptırdı. Belâzürî, Kale Camii adıyla bilinen bu caminin Mu'tasım-Billâh zamanında yıkıldığını kaydeder (*a.g.e.*, s. 237). Diğer bir rivayete göre Keferbeyya, Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid veya Mehdi-Billâh döneminde kurulmuştur. Hişâm b. Abdülmelik şehrin kalesinin dış kısmını (rabaz) inşa ettirdi. II. Yezîd, Zutlar'ı mandalarıyla birlikte Misis'e yerleştirdi. II. Mervân ise Ceyhan nehrinin doğusunda Husûs mahallesini, 125 (743) yılında Adana ile Misis arasında Velîd Köprüsü'nü yaptırdı. Köprü Mu'tasım-Billâh tarafından onarıldı (225/840).